

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

היסטוריה חמ"ד

תכנית לימודים - הגבר

לחטיבה העליונה

בבית הספר הממלכתי-דתי

הנושא: היהודים בתקופת מסעי הצלב

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

חברי ועדת המשנה לכתובת התכנית

פרופ' שמחה גולדין, יו"ר ועדת המשנה, יו"ר ועדת המקצוע בהיסטוריה מ"מ, החוג להיסטוריה של עם ישראל, אוניברסיטת תל אביב

פרופ' בן ציון רוזנפלד, יו"ר ועדת המקצוע בהיסטוריה חמ"ד עד פברואר 2018

ד"ר הילדה ניסימי, יו"ר ועדת המקצוע בהיסטוריה חמ"ד ממרץ 2018

בלהה גליקסברג, מפמ"ר היסטוריה בחמ"ד

ד"ר אורנה כץ-אתר, מפמ"ר היסטוריה במ"מ

נינה בן אהרון, מרכזת הוועדה, ממונה תכניות לימודים באגף חברה ורוח

ורדה אשכנזי, מרכזת הוועדה, ממונה תכניות לימודים באגף חברה ורוח

כתיבה

הרב ד"ר יהודה אלטשולר ראש בית המדרש - המכון הגבוה לתורה, אונ' בר אילן

ד"ר אהובה שלר, מדריכת מפמ"ר להוראת היסטוריה בחינוך הממלכתי, מדריכה פדגוגית להוראת היסטוריה בבית ברל

קראו העירו ואישרו:

ועדות המקצוע בהיסטוריה חמ"ד ומ"מ, 2019

אלירז קראוס, מנהלת אגף חברה ורוח, מזכירות פדגוגית, משרד החינוך

ד"ר מירי שליסל, יו"ר המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך

היהודים בתקופת מסעי הצלב

מבוא

הנושא 'היהודים בתקופת מסעי הצלב' הוא נושא אחד מתוך חמישה נושאים¹ המהווים את תכנית ההגבר בלימודי היסטוריה בחמ"ד (יחידות 4-5).

התנועה הצלבנית היא אחת התופעות החשובות בהיסטוריה, בהיסטוריה של ימי הביניים, בהיסטוריה של הדתות המונותאיסטיות ובהיסטוריה של המזרח התיכון. היא חוללה מלחמה דתית בממדים עצומים, הן במרחב הגיאוגרפי והן מבחינת משתתפים וכוח האדם. היא יצרה כאן, בארץ, תופעה ייחודית - הקמתה של ממלכה נוצרית חדשה – ממלכת ירושלים הצלבנית, במרחב בו התקיימה שליטה מוסלמית ונוכחות יהודית, אשר על אף הקשיים והמפלות, החזיקה מעמד כמאתיים שנה (1099-1291). ממלכה זאת השפיעה במידה רבה על נופה של ארץ ישראל. מסעות הצלב, ובמיוחד המסע הראשון, היוו תקדים ייחודי לתופעות שונות שלחלקן השפעה מתמשכת על תהליכים שונים בתרבות העולמית עד עצם היום הזה. אמנם, בשיח הציבורי והפוליטי העכשווי מוזכרים היום מסעי הצלב (או המושג המקביל לו – הג'יהאד) בהקשר של מלחמה בעלת הצדקה אידיאולוגית, עימות דתי ותרבותי. יחידה זו מציגה היבטים נוספים שהניעו את היציאה מאירופה במסגרת של מסעי הצלב. נושאי הלימוד מזמנים עיסוק ודיון בערכים אוניברסאליים ופרטיקולריים. ייחודו של נושא זה בא לידי ביטוי בייצוג הנושא בתחומי דעת שונים כמו תרומתן של יצירות ספרותיות מתקופות שונות להבנת האירוע, יצירות אומנות להבנה של תקופה היסטורית זו ועוד.

תכנית הלימודים בנויה כציר כרונולוגי וגאוגרפי במטרה לאפשר הבנה עמוקה של הסיפור כפי שהתחולל ושל התהליכים ההיסטוריים שבהם נוצרו מפגשים ומעברים מרתקים בין מערב ומזרח, נצרות אסלאם ויהדות, דת ומדיניות, אידיאולוגיה ומציאות, כאשר המוקד הוא היהודים בתקופת מסעי הצלב.

¹ היהודים בתקופת מסעי הצלב, היסטוריה וטכנולוגיה, המערב כציוויליזציה דומיננטית בעת החדשה, שלושת העשורים הראשונים במדינת ישראל, הודו-סין-יפן. יש ללמד שני נושאים, כל אחד בהיקף של 1 יח"ל.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

העיסוק ביסודות הדתיים של הנצרות והאסלאם מוגבל להקשר הפוליטי של הסיפור שהתרחש במוצאי המאה ה- י"א. הבנת החברה הנוצרית בת הזמן תאפשר לתלמידים להתבונן במסעי הצלב מתוך פרספקטיבה היסטורית רחבה, בעיקר בעת הערכת פעולותיהם של הצלבנים.

נושאי הלימוד מזמנים חילוץ תובנות הנוגעות בערכים אוניברסאליים ופרטיקולריים. המפגש בין שלוש הדתות - נצרות אסלאם ויהדות - בתקופת מסעי הצלב כלל יתרונות, אך גם סכנות רבות בגלל העדרה של הסובלנות הדתית. המבט הערכי יוצר פרדוקס: מצד אחד ההבנה כי הפרספקטיבה ההיסטורית מחייבת אותנו להבחין בהבדלים בין העקרונות המנחים של ימינו (כגון סובלנות) לבין המערכת הערכית של החברה הנוצרית ביחסה ליהודים ולמוסלמים. ומצד שני לא ניתן להתעלם מכך שהמפגש בין דתות בתקופה זו כלל גם סכנות רבות לבני דתות אחרות.

הנושא הראשון - **מפגשים בין יהודים ונוצרים ערב מסעי הצלב** - מעמיד במרכז את טיבם של הקשרים בין נוצרים ויהודים בשנים שקדמו למסע. הנושא עוסק בהגדרת המונח ימי הביניים ובמורכבותו, במבנה הכלכלי הפאודלי של החברה הנוצרית, בהכרת המבנה הקהילתי היהודי, ובתשתית הדתית והמדינית של היחס ליהודים שחיו על אדמת אירופה הנוצרית. התובנה המרכזית שעולה מנושא זה היא הבנת הפרספקטיבה ההיסטורית של מסעי הצלב, כלומר הבנת המאפיינים המרכזיים של הסביבה המדינית, החברתית והדתית שעיצבה את חיי היהודים בקהילותיהם ושל המוסלמים והנוצרים - אנשי ימי הביניים.

הנושא השני - **המסע מאירופה לירושלים וממלכת ירושלים הצלבנית** - מתייחס למסע לירושלים. מסע גאוגרפי שבפועל היה גם מסע בין עולם אירופאי ימי בניימי לעולם מזרחי עם דתות ותרבויות שונות. המסע החל בנאומו של האפיפיור אורבן והסתיים בהגעת הצלבנים אל ארץ ישראל. מסע זה היה בעל אופי דתי וצבאי. ראשיתו הייתה בהתפרצות עממית שכוונה כנגד הקהילות היהודיות בגרמניה ועוצמתה נחוותה מאז בעיני היהודים כטרגדיה היסטורית ייחודית. המשכו של המסע כלל התמודדות מול כוחות מוסלמיים. בנושא זה יתוודעו התלמידים לסיבתיות היסטורית, כלומר להבנה שהיציאה למסעי הצלב הונעה ע"י שילוב של גורמים דתיים, חברתיים, וכלכליים עפ"י נרטיבים היסטוריים שונים. מסעי הצלב מדגימים את המאפיינים של תהליכים היסטוריים שיש בהם המשכיות ושינוי כאחד. הם מציינים שינוי במציאות האירופית, אך מהווים המשכיות של תהליכים כגון עליות לרגל שהתקיימו עוד לפני מסעי הצלב. בממלכת ירושלים הצלבנית ייפגש התלמיד עם השינוי שחל אצל הצלבנים ביחס ליהודי ארץ ישראל. נושא זה יחתום בהתפוררותה של הממלכה והחותם שהיא השאירה אחריה בארץ ישראל.

הנושא השלישי עוסק **במשמעויות ובהשלכות שהיו למסע הצלב על התודעה היהודית במאות ה- 12 - 13** - כפי שהדבר בא לידי ביטוי בספרות, בהגות ובשירה. נתיבי התחבורה והמסחר בין אירופה לא"י, המאבק הבין דתי על הבכורה העולמית והשליטה בירושלים ובארץ ישראל שהשפיעו על היצירה היהודית וחידשו במידה רבה את מרכזיותה של ארץ ישראל בתודעה היהודית, גם בקהילות שלא חשו באופן פיזי את תוצאות המאבק הזה. יחידה זו עוסקת

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

בסוגיית התודעה והזיכרון ההיסטורי היהודי של מסעי הצלב. ייחודה של יחידה זו היא בהוראה בגישה רב תחומית (הגות שירה ופיוט וספרות עולי רגל) בהקשר לנושא מסעי הצלב.

מקרא:

הנושאים המסומנים בצבע ורוד – אין חובת הוראה ולמידה. המורה יפעיל שיקול-דעת בהתאם לאילוצים השונים האם להרחיב וללמד נושאים אלו. במפרט התכנים, בטור השישי, תחת הכותרת ' ייצוג הנושאים במגוון תחומים', מובאות הצעות הנתונות לבחירתו של המורה. המורים מוזמנים לבחור ייצוגים שונים

מתחומים מגוונים, בהתאם לכישוריהם ולתחומי התעניינותם של המורים ושל הלומדים.

מטרות

התלמידים -

1. יפתחו היבטים שונים של חשיבה היסטורית בנושא הצלבנים: יבינו את ההקשר ההיסטורי, הדתי הגאוגרפי והכרונולוגי הרחב בו התרחשו האירועים.
2. יבחינו בין גורמים והשלכות מתחומים שונים, תהליכי המשכיות ושינוי ופרספקטיבה היסטורית בה התרחשו האירועים המורכבים של מסע הצלב.
3. יפתחו יכולת ניתוח, בקורת והשוואה ביחס לכרוניקות, פרשנויות וטקסטים מגוונים מהתקופה הנלמדת.
4. ידונו במשמעויות של הזיכרון ההיסטורי כפי שהתפתח ביהדות ביחס לאירועים השונים.
5. יעמדו על מקומה של ירושלים וארץ ישראל בעיני מאמיני שלוש הדתות בימי הביניים: יהדות, אסלאם, נצרות.
6. יעמדו על הפער בין חזון דתי והניסיון להגשימו באמצעות מציאות פוליטית

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

בתוכנית שלושה נושאים מרכזיים

1. מפגשים בין יהודים ונוצרים ערב מסעי הצלב
2. המסע מאירופה לירושלים וממלכת ירושלים הצלבנית
3. מרכזיותה של ארץ ישראל בתודעה היהודית בין המאה ה-11 וה-13 וביטוייה המעשיים

1. מפגשים בין יהודים ונוצרים ערב מסעי הצלב

באירופה של ימי הביניים היוותה השתייכותו הדתית של האדם את המרכיב המרכזי בזהותו. זהותם של הנוצרים הושפעה משילוב בין זהות חברתית, שהוגדרה ע"י מיקומם במדרג של המשטר הפאודלי לבין אמונתם הדתית תחת השלטון הנוצרי. מעמדם של היהודים כמיעוט, שחי תחת שלטון הדת השלטת, נקבע על ידי היחס של הנוצרים אליהם בתמורה לתשלומי מיסים קבועים ובהתאם לכתבי זכויות. הכרת המאפיינים המרכזיים של המשתתפים במפגש בין הנוצרים והיהודים, תאפשר להבין מדוע התאפיינו המפגשים לעיתים באלימות ובמלחמה ולעיתים בדרכי שלום, ולהעריך את המפגשים מתוך הכרת הפרספקטיבה ההיסטורית.

מטרות

התלמידים -

1. יכירו את מאפייני החברה הנוצרית בימי הביניים ויבינו את מרכזיותה של הדת כגורם משפיע על הפרט ועל החברה הנוצרית והיהודית
2. יבינו את המושג "תיקוף היסטורי" (המשכיות ושינוי) וינתחו אותו בהקשר להיסטוריה הנוצרית והיהודית בתקופת ימי הביניים
3. יבינו את הפער בין תפישת עולם לבין מימושה במציאות, מעמד היהודים לפי התיאולוגיה הנוצרית והיחס אליהם במציאות

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
		<p>- שטחי השליטה הנוצרית והמוסלמית לקראת שנת האלף.</p> <p>- מקומות הישוב של היהודים</p>		<p>על פריודיזציה בתולדות עם ישראל:²</p> <p>ניתוח מפות והסקת מסקנות - מפות היסטוריות של ימי הביניים בנושא זמן מקום וגבולות.³</p> <p>בניית ציר זמן: ההגדרות השונות של המושג ימה"ב⁴</p>	

² חיים. ה. בן ששון, **תולדות עם ישראל בימי הביניים**, דביר 1969, עמ' 13-17

³ אטלס כרטא, ימי הביניים

⁴ <http://lib.toldot.cet.ac.il/pages/atlas.asp>

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
2. ראשית הדת הנוצרית ש' 2	כיצד הפכה הנצרות ממיעוט נרדף לדת שלטת (נצרות אימפריאלית)?	<ul style="list-style-type: none"> - הנצרות תחת שלטון הרומאים, צליבת ישו, כנסיית הקבר. - התפצלות האימפריה הרומית פיצול הנצרות בין קתולים וביזנטיים - מעמד האפיפיור הקתולי. - מעמדו הדתי של הקיסר המזרחי 		<p>השוואה בין הכנסייה הקתולית לבין הכנסייה הביזנטית מזרחית ע"פ תבחינים: שנת יסוד, מרכז גיאוגרפי, ההנהגה הדתית, לשון התפילה⁵</p>	<p>ספרות א. קבק, במשעול הצר, עם עובד. תש"ג- תש"ה.</p> <p>צפייה בסדרה והארץ הייתה תוהו ובוהו, דקות 22:10-35:18</p>

⁵ ישי אלדר, "הקהילות הנוצריות בישראל", אתר משרד החוץ, [קישור](#)

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
<p>3. מאפייני משטר וחברה הנוצרית בימי הביניים</p> <p>הנושא יילמד כנושא גישור⁶: ניתן להיעזר בחומר הנלמד בחטה"ב.</p> <p>ש' 1</p>	<p>ניידות ממעמד למעמד, האם הייתה אפשרות כזאת? המשטר הפיאודלי: "מתפללים, לוחמים ועמלים"⁷</p>	<p>- המשטר הפיאודלי כמשטר כלכלי חברתי: סניור, ואסל, צמית.</p> <p>- יחסי דת ומלוכה – מאבק האינזוסטיטוריה: הליכה לקנוסה,</p> <p>- העיר בימי הביניים</p> <p>- כנסיות ומנזרים אקס טריטוריאליים</p>	<p>'אוויר העיר משחרר'⁸: העיר כמאפשרת חירות, וניידות חברתית.</p> <p>השבועה הנוצרית כביטוי לטוטאליות של הדת בכל תחומי החיים (גילדות, שבועת האינזוסטיטוריה) בעולם הימי בניימי.</p>	<p>זיהוי רכיבים וקשרים בחברה הפיאודלית על פי תעודה⁹</p> <p>צפייה ביקורתית ודיון סרט (קטעים נבחרים) "סיפורו של אביר" (132 דקות), 2001 בבימוי של בראיין הלגלאנד.</p> <p>דיון בשאלה כיצד מצליח הגיבור לשנות את גורלו בחברה נעדרת מוביליות של המאה ה-14?</p>	<p>אמנות Bayeux Tapestry¹⁰</p> <p>סרטון הנפשה של 'שטיח באייה', המתאר את פלישת הנורמנדים לאנגליה 1066.</p> <p>ספרים אילדפונסו פלקונס, הקתדרלה ליד הים, כנרת זמורה דביר, 2008</p>

⁶ נושא גישור הוא נושא שלא תישאלנה עליו שאלות בבחינת הבגרות.

⁷ עליזה מיוחס-ג' יניאו (תרגמה וערכה), מתפללים, לוחמים ועמלים באירופה הלטינית במאות ה' י" ב תשמ"א, הוצאת הדר ובית הספר להיסטוריה, אוניברסיטת תל אביב.

⁸ על המושג ראו עמ 192 הוצאת דביר 1990

⁹ גאנסהוף פ.ל. פאודליזם, תל אביב 1985, עמ' 47

¹⁰ סרטון הנפשה של שטיח באייה, [קישור](#).

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	דיון בערכים	תת-נושאים	סוגיות מרכזיות	נושא עיקרי
<p>דונה וולפולק-קרוס, האפיפיורית יוהנה, תרגום ענבל שגיב, הוצאת נירם, 1998.</p> <p>קן פולט, עמודי תבל מודן, 1989.</p> <p>מרגריט יוסנאר, היצירה בשחור, תרגום אביטל ענבר, זמורה, 1988</p> <p>סרטים האפיפיורית יוהנה, במאי סונקה וורטמן (2009)</p>	<p>האם עלילת הסרט אמינה?</p> <p>השוואה: יתרונות וחסרונות של חיים בשתי החברות הפיאודלית והעירונית</p>				
	<p>השוואה והסקת מסקנות: צפייה בתמונות של פסלי סינגוגה ואקלסיה בקתדרלת</p>	<p>דוקטרינת העד: ביטוי לשנאת ישראל או</p>	<p>- היהודים בראי התיאולוגיה הנוצרית:</p>	<p>הנוצרים כ"ישראל ברוח" לעומת</p>	<p>4. היהודים בראי</p>

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
התיאולוגיה הנוצרית	היהודים כ"ישראל בבשר"	- דוקטרינת העד (אוגוסטינוס)	הצדקה תיאולוגית להגנת היהודים?	פרייבורג ונוטרדאם וכיצד הם משקפים את ראיית היהדות ע"י הנוצרים ¹¹ ניתוח של מאמר: הצגת עמדת הנוצרים כלפי היהודים על פי "דוקטרינת העד" של אוגוסטינוס. ¹² ניתוח טקסט היסטורי בנושא דוקטרינת העד (קין והבל) ¹³	
5. היהודים בקהילות	חידת הישרדותן של הקבוצות	- מעמדם המשפטי של היהודים בערים הנוצריות	שמירה על זהות ייחודית מול צרכי החיים: שמירה על זהות ייחודית מול לחץ	ניתוח והפקת מידע מקטעי מקור ראשוניים	

¹¹ פסלי סינגוה ואקלסיה בקתדרלת פרייבורג ונוטרדאם [קישור](#)

¹² אביעד קליינברג, "הלא אח עשו ליעקב: יהודים ונוצרים בימי-הביניים", **בשביל הזיכרון**, גיליון 26, 1998, יד ושם. [קישור](#)

¹³ שלמה סימונסון, **הכס הקדוש והיהודים**, כנרת זמורה ביתן, 1994, עמ' 24 – 25

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
הריין עד המאה ה-11 8 ש'	היהודיות בימי הביניים ¹⁴	- "עבדי האוצר" ¹⁵ - כתבי פריבילגיה ¹⁶ - היהודים בין הצו הדתי לאינטרס הכלכלי: ¹⁷ - קיום אוטונומיה יהודית: - מוסדות הקהילה באשכנז: הנהגת הישיבה וראשי הקהל	להיטמעות בסביבה נוכרית	ניתוח כתב הפריבילגיה של שפיירא ²² מכתב מאגובארד מליאון אל לואי החסיד ²³ עיון בטקסט - תשובות מהר"ם (פראג), תתקמ"א – דינמיקה קהילתית	ספרות הלכתית השפעת חרם דרבנו גרשם על קהילות ישראל

¹⁴ שמחה גולדין, הייחוד והיחוד – חידת הישרדותן של הקבוצות היהודיות בימי הביניים, ע"י אוניברסיטת תל אביב 1997.

¹⁵ מונח זה הוא פיתוח של מונח דומה שטבע האפיפיור אינוצנטיוס השלישי בשנת 1205 הנוגע לעבדות היהודים. אפיפיור זה העביר בוועידת לאטראן הרביעית בשנת 1215 כמה החלטות שהמכנה המשותף לכולן הוא בידוד היהודים והשפלתם על-ידי סימן היכר צהוב ומאוחר יותר על-ידי חבישת כובע מחודד. המונח "עבדי האוצר" הסתמך על כך שלפחות על-פי כתבי יוספוס פלוויוס מכר טיטוס קיסר רומא את שבויי היהודים ללשכת אוצר הקיסר ברומא. תיאור זה מופיע בקבצי המשפטי החילוני שנערכו במאה ה-13 ה-Sachsenspiegel וה-Schwabenspiegel. עוד על מונח זה ומשמעותו ראה אצל יעקב כ"ץ, **בין יהודים לגויים**, מוסד ביאליק 1960 ירושלים תשכ"א, עמ' 18-20.

¹⁶ מובא אצל בן ציון דינור, **ישראל בגולה**, א-1, עמ' 156; 170 – 174. לדיון על הפריבילגיות ראה: קנת סטאו, **מיעוט בעולם נוכרי**, מרכז זלמן שזר, עמ' 62-69.

¹⁷ על כך ראה בספרו של ז'ק לה גוף, **ימי הביניים בשיאם**: 1054-1330, דביר, 1993, עמ' 72-86; 182-184.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
		- אמצעי אכיפה של הקהילה: תקנות רגמ"ה ¹⁸ , חרם - יצירות ספרותיות רוחניות: - ערכים בפירוש רש"י: ענווה וצניעות, שלום ופלגנות, יופי ושמחת חיים ¹⁹ - בחירה: - פרשנות הפשט ²⁰ - היצירה הפיוטית ²¹	הלכה ומציאות	חרם כסנקציה קהילתית עיון בטקסט: השתקפות הנוצרים בעיני היהודים, מבחר מפרושים פולמוסיים של רש"י (תהילים ב,א; כא,ב; לט,ב; סח,לא) (בראשית א,א)	ספרות אברהם. ב. יהושע, מסע אל תום האלף , הספרייה החדשה, תשנ"ז. השוואה וניתוח טקסט בהקשרו ההיסטורי: השוואה בין דברי הרמב"ם על הנצרות (הלכות ע"ז ט, ד) לדברי המאירי, ב"ק קיג ע"ב.

¹⁸ אודות רגמ"ה ראה עוד אצל גרוסמן, **חכמי אשכנז**, עמ' 106-174
¹⁶¹⁹ גרוסמן אברהם, **אמונות ודעות בעולמו של רש"י**, הוצאת תבונות תשס"ח; הנ"ל, **רש"י חייו ויצירתו, גדולי הרוח והיצירה בעולם היהודי**, מרכז שז"ר, תשס"ו; גרוסמן אברהם ושרה יפת (עורכים) **רש"י**, מרכז שז"ר תשס"ט, עמ' 11 – 32.
²⁰ הספרייה הווירטואלית של מטח: התחזקות מגמת הפשט בערוך ימיו של רש"י **קישור**
²¹ אברהם מאיר הברמן, **פיוטי רבי שמעון ב"ר יצחק**, ברלין-ירושלים 1938, עמ' ז-כט; א"מ הברמן, **קישור**, רבנו גרשם מאור הגולה: סליחות ופזמונים, ירושלים תש"ד
¹⁹ דינור, ישראל **בגולה** א 1, עמ' 170-171.
²⁰ על פועלו, השקפותיו וחיייו של אגוברד מליון ראה אצל שוורצפוקס, **יהודי צרפת**, עמ' 48-59; ג'רמי כהן, **כעיוור במראה**, עמ' 116-134. המכתב נכתב ככל הנראה בשנת 827. מופיע אצל ארוניס מס' 90; עקיבא גלבווע, **אגוברד אריבישוף של ליון, אגרות נגד היהודים**, ירושלים תשכ"ד. ג'רמי כהן, **כעיוור במראה**, עמ' 127-130.

2. המסע מאירופה לירושלים וממלכת ירושלים הצלבנית

המסע הנוצרי לירושלים לא היה רק מסע שיצא מאירופה לעבר העיר הקדושה - ירושלים, אלא היה גם מסע בעל אופי צבאי, רוחני ודתי. נתחקה אחרי הגורמים החברתיים, הכלכליים והדתיים שהביאו אלפי מאמינים נוצרים לנטוש את בתיהם ומשפחותיהם, בעקבות נאום בודד של האפיפיור ולנדוד בדרכים ללא ציוד, מזון ואספקה, במטרה לשחרר ולהגן על אתרים נוצריים. נעקוב אחרי להט דתי שהופך לאלימות מתפרצת ולטבח ביהודי קהילות הריינוס בהם ייפגשו. מסעי הצלב היו גם בבחינת חידוש במציאות האירופית, אך גם המשכיות ותגובה על תהליכים חברתיים (העדר מוביליות), דתיים (ניסיון היטהרות) שאפיינו את החברה האירופית בת הזמן.

הצלבנים שהגיעו לארץ ישראל נחלו ניצחונות אל מול הכוחות המוסלמים. ניצחונות שנבעו מאופיו הדתי של מאבקם מחד גיסא, ומחולשת הכוחות המוסלמים מאידך גיסא. כיבוש ירושלים, המקודשת לשלושת הדתות, הביא להשמדת רוב תושביה - מוסלמים ויהודים והקמת ממלכה צלבנית בעיר. דווקא הקמת ממלכה בירושלים חייבה את הצלבנים לפרוט את החזון המשיחי, שגרם להם לצאת למסע הצלב, למציאות חיי היום יום. ואכן קומץ האירופאים שהגיע במסע הראשון הצליח בעזרת גלים נוספים של צלבנים שהצטרפו במהלך שבעה מסעות צלב נוספים, לבסס ממלכה על אדמת ארץ ישראל, שהתקיימה במשך כמאתיים שנים. ברגעי השפל לקראת סוף קיומה של הממלכה התבצרו הצלבנים במספר מבצרים שאפשרו להם גישה למקורות המזון ולמוצא הימי, דרכו גם חזרו לאירופה והותירו את הארץ בידי המוסלמים.

מטרות

התלמידים -

1. ינתחו את הגורמים השונים למסע לירושלים ויבחנו את מידת השפעתו של כל גורם למסע
2. ידונו בקדושתה של ירושלים לשלוש הדתות
3. ינתחו את אופיו של המסע לירושלים: מלהט דתי לפרץ של אלימות
4. יכירו את המצב הפוליטי במזרח אגן הים התיכון בשלהי המאה ה-11 ערב בוא הצלבנים
5. יבחנו את טיב המפגשים במסע בין הנוצרים ליהודים ולמוסלמים

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

6. ידונו בנושא "תודעה וזיכרון" ומקומם של הרוגי הקהילות בתודעה ההיסטורית היהודית (מוות על קידוש השם)
 7. יבחינו ביחס השונה של הכובשים הצלבנים לאוכלוסייה המקומית בכלל וליהודים בפרט וכיצד הדבר בא לידי ביטוי בהיבטים שונים

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
1. גורמים למסעי הצלב ²⁴ 3 ש'	ייאוש וקבעון מעמדי כמצמיחים הזדמנויות לשינוי. היכולת לתעל להט דתי למעשה חברתי ומדיני.	- היבטים פוליטיים: - גידול בכוחו הפוליטי של האפיפיור בעקבות 'ההליכה לקנוסה' \השאיפה לאיחוד מחדש של הכנסייה המזרחית עם הכנסייה הקתולית. - אמצעי להפחתת האלימות בתוך החברה הנוצרית באירופה על ידי הפניה שלה כלפי חוץ) ²⁵ - היבטים חברתיים: - גידול דמוגרפי והשפעתו על אוכלוסיית אירופה:	מלחמה כגורם מאחד	ייצוג של מגוון נקודות מבט להסבר תופעת מסעי הצלב: אביר, צמית, איש כנסיה, עירוניים. הגורמים כמבטאים נרטיבים היסטוריים: האם היו מסעי הצלב: עלייה לרגל, פשיטה צבאית,	ספרות אילדפונסו פלקונס, קתדרלה ליד הים , 2008, הוצאת זמורה ביתן עוז עמוס, עד מוות , נובלה בתוך עד מוות, כתר, 1970

²⁴ יהושע פראוור **הצלבנים: דיוקנה של חברה קולוניאלית**, ירושלים, מוסד ביאליק, תשמ"ה, 1985.
²⁵ Herbert E. J. Cowdrey, "The Peace and the Truce of God in the Eleventh Century", **Past and Present**, 46 (1970), pp. 54-58

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	דיון בערכים	תת-נושאים	סוגיות מרכזיות	נושא עיקרי
	<p>מלחמת קודש , תנועת הגירה אדירה? ²⁸</p> <p>קריאת מפה והסקת מסקנות: השוואה בין מפת הערים באירופה במאה ה-8 למפת הערים במאה ה-11.</p>		<p>- הופעתו של ההמון בעל תודעה נוצרית - שאיפה לחירות ולמוביליות של מעמד הצמיתים.</p> <p>- היבטים כלכליים: - הסחר עם המזרח.</p> <p>- חיפוש אחר נחלות מצד בני אצולה</p> <p>- גורם דתי - תפיסת הצליינות כמעשה של כפרת עוונות קיבוצי לאור פגעי טבע מרובים ²⁶ - רצון של הצלבן הבודד לזכות בכפרת עוונות.</p>		

²⁶ שם, עמ' 22.
²⁸ שם, עמ' 20.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
		- 'נטילת הצלב' להגנת ירושלים מפני המוסלמים ²⁷			

²⁷ איריס שגריר, "ליטול את הצלב", מסעי הצלב היסטוריה והיסטוריוגרפיה, או"פ, 2014, עמ' 9.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דין בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
2. קדושתה של ירושלים 7 ש'	מקומה של ירושלים ביהדות	- קדושת ירושלים וארץ הקודש - קיום שני בתי מקדש, בירת ממלכת דוד - כיסופים לציון כגורם מתמיד בתודעה הדתית יהודית - רציפות היישוב היהודי בארץ ישראל, על רקע אי הרציפות בירושלים בין גזרות אדריאנוס ועד לכיבוש המוסלמי (135 – 640)	קדושת מקום : מה הופך מקום לקדוש? מה תרם להתקדשותן של ירושלים וא"י? ^{31,32}	ניתוח דרכים המבטאות התקדשות של מקום התקדשות של מקום (אירוע מכונן, אתר ופולחן) התקדשותה של ירושלים ביהדות: (מקרא, ספרות חז"ל)	ניתוח מקורות חזותיים אמנותיים: ³⁶ ירושלים הנוצרית בתיאור סורי- א"י לעומת הופעתה של ירושלים ביצירות האמנות ברומא לפני הכיבוש הצלבני ספרות: נאום ש"י עגנון בטקס קבלת פרס נובל, 1966

³¹ ירושלים במקרא [קישור](#)

³² ראה על מעמדה של ירושלים בימי בית שני המשנה והתלמוד ראה אצל: מיכאל אבי יונה ושמואל ספראי, **אטלס כרטא לתקופת בית שני המשנה והתלמוד**, ירושלים 1966; ירושלים

לדורותיה, האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב 1984.

³⁶ ביאנקה קוחנל, "תיאורי ירושלים באמנות הנוצרית מן המאה הרביעית ועד למאה השביעית" בתוך יורם צפריר, שמואל ספראי, (עורכים), **ספר ירושלים התקופה הרומית והביזנטית**

70-638, הוצאת יד יצחק בן צבי, ירושלים, תשנ"ט 1999, עמ' 47-441

בתוך יורם צפריר, שמואל ספראי, (עורכים), **ספר ירושלים התקופה הרומית והביזנטית** 70-638, הוצאת יד יצחק בן צבי, ירושלים, תשנ"ט 1999, עמ' 475-441

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים	מיומנויות חשיבה הצעות דידיקטיות	דיון בערכים	תת-נושאים	סוגיות מרכזיות	נושא עיקרי
<p>נאום עזר ויצמן ברייכסטאג הגרמני, 1996</p> <p>סיור (ממשי או וירטואלי): ויה דולרוזה</p>	<p>ניתוח מקור היסטורי: ירושלים בעיני הנזיר יוהנס קסינוס, מאה רביעית³³</p> <p>ניתוח דרכים המבטאות התקדשות של מקום:</p>		<p>- ירושלים הארצית:</p> <p>- ירושלים כזירת ההתרחשות של מאורעות אחרונים בחיי ישו</p> <p>- הנצרות כירשת של היהדות ושל ירושלים</p> <p>- בניית כנסיית הקבר בירושלים.</p> <p>- ייחוס אירועים שעל פי המסורת אירעו בהר הבית לאזור כנסיית הקבר.</p> <p>- ירושלים כמושג:</p> <p>- המתח בין ירושלים כמושג פיסי לבין מלכות</p>	<p>ירושלים הנוצרית: "בין ממשות לרעיון" הקשר הנוצרי לירושלים</p>	

³³ שם, זאת ירושלים, כרך א', עמ' 221. יהושע פראוור, "ירושלים בתפיסת הנצרות בימי הביניים הקדומים", בתוך יהושע פראוור, עורך, ספר ירושלים, התקופה המוסלמית הקדומה 638-1099, יד יצחק בן צבי והאוניברסיטה העברית, ירושלים, עמ' 249-282.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דין בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
	ירושלים בתודעה המוסלמית ²⁹	<p>שמים (ירושלים השמיימית) - העלייה לרגל כחובה דתית: - הצורך בכפרה, כמרכיב קיומי בנצרות - "עיר האלוהים"</p> <p>- קדושת ירושלים בתודעה המוסלמית:³⁰ - ראיית ירושלים בראשית האסלאם - שינוי כיוון התפילה ע"י מוחמד מירושלים למכה</p>		<p>ירושלים בנצרות אירוע מכון, אתר ופולחן</p> <p>ניתוח טקסט וגיבוש עמדה</p> <p>- מעמדה של ירושלים בתודעה המוסלמית בתחילת האסלאם - קריאת המסורת המתארת את המפגש בין כעב אלאחבאר</p>	<p>סרטים</p> <p>ביקור הלנה בארץ הקודש מתוך הסדרה "והארץ הייתה תוהו ובוהו, תולדות א"י, פרק 10: "עולמות מצטלבים" 10:55-2:35 דקות צפייה בסרטים ומעקב אחר תהליך שינוי מעמדה של ירושלים</p> <p>ספרים</p> <p>אורה לימור, "איגריה נוסעת לירושלים", עת-מול, 24 (3), 1999, עמ' 14-15</p>

²⁹ שם, עמ' 260-264, ע' לבנה כפרי (עורך), עיונים במעמדה של ירושלים באסלאם הקדום, ירושלים תשס"א.

³⁰ עמנואל סיון, "קדושת ירושלים באסלאם", בתוך: משה שרון, סוגיות בתולדות ארץ ישראל בתקופת האסלאם, ירושלים תשל"ו.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
		- היעדר אזכור ישיר של ירושלים בקוראן - עליית מוחמד לשמיים - הסיבות לבניית מסגד אל אקצה - העברת הצלב מירושלים למזרח	דיון ערכי ירושלים העיר הממשית היא סמל בעיני הדתות המונותאיסטיות	לחליף עומר אבן חטיב ³⁴ - צפייה בהרצאתה של ד"ר דניאלה טלמון-הלר, "קדושת ירושלים לאסלאם", או"פ, משך הרצאה המוקלטת, 1:20:31 ניתוח דרכים המבטאות התקדשות של מקום: ירושלים באסלאם אירוע מכונן, אתר פולחן זיהוי ותיאור נקודות מבט מגוונות ביחס לירושלים	אורה לימור (השתתפה בהכנת ההערות: מילכה רובין) מסעות ארץ הקודש: עולי רגל נוצרים בשלהי העת העתיקה תיאורי מסע לטיניים, ירושלים: יד יצחק בן-צבי, תשנ"ח 1998. והארץ הייתה תהו ובוהו פרק 11: "האסלאם בארץ הקודש - 7-10:53 תיאור תולדות חייו של מוחמד ויחסו ליהודים

³⁴סיפור המפגש בין הח'ליף ליהודי שהתאסלם כעב אלאחבאר מופיע אצל: משה גיל, "היישוב היהודי", בתוך יהושע פראוור (עורך), ספר ירושלים - התקופה המוסלמית הקדומה 638-1099, כרך ב' (יד יצחק בן-צבי, ירושלים, 1987), עמ' 134-133

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
				של הנוצרים, היהודים והמוסלמים ³⁵	קדושת ירושלים" 37"לאסלאם x
3. תנאים גיאופוליטיים במזרח אגן הים התיכון בשלהי המאה ה-11 3 ש'	מזרח אגן הים התיכון כזירת מאבק כפולה בין הנוצריים (ביזנטיים) לבין המוסלמים, וכן בתוך העולם המוסלמי	- הסלג'וקים -סכנה מאיימת על האימפריה הביזנטית ממזרח: - מאפיינים מרכזיים של הסלג'וקים: מוצא אתני, שטחי שלטון - המאבק בין הסלג'וקים לבין הביזנטים בקרב		ניתוח מפות והסקת מסקנות - שימוש במפות להצגת ההתפשטות המוסלמית ³⁹ - שימוש במפות להצגת המרחב הביזנטי ⁴⁰	סרטים "והארץ הייתה תוהו ובוהו", פרק 11: האסלאם מגיע לארץ הקודש

³⁵ ישראל רוזנסון, רות פלג, חוה ליאון ואייל מירון, **זאת ירושלים מראשיתה ועד התקופה המוסלמית**, חלק ראשון, ת"ל ויד יצחק בן צבי, ירושלים תשס"ג, עמ' 260-283, 212-225. משה גיל, "היסטוריה פוליטית של ירושלים בתקופה הערבית הקדומה" בתוך יהושוע פראוור, עורך, **ספר ירושלים התקופה המוסלמית הקדומה 638-1099**, יד יצחק בן צבי, ירושלים, תשמ"ז, עמ' 1-29. (לספר - גרסה אלקטרונית בספריית כותר) ³⁷ ד"ר דניאלה טלמון-הלר, או"פ, הרצאה מוקלטת משך הרצאה המוקלטת 1:20:31 **קישור**.

³⁹ האימפריה המוסלמית מאות, 7-9 אטלס תולדות, <http://lib.toldot.cet.ac.il/pages/item.asp?item=9659>
⁴⁰ אירופה 1001-1500, אטלס תולדות, <http://lib.toldot.cet.ac.il/pages/item.asp?item=9681>

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידיקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
	<p>מפת יחסי פאטימים סלג'וקים⁴¹</p> <p>ניתוח מקורות חזותיים: השוואה בין כיפת הסלע</p>	<p>מנזיקרט (1071), וכיבוש ירושלים ע"י הסלג'וקים מידי הביזנטים (1073)</p> <p>- הפאטימים - שטחי שלטון</p> <p>- כיבוש ירושלים ע"י הפאטימים מידי הסלג'וקים 1098</p> <p>- יחס המוסלמים לנוצרים תחת השלטון המוסלמי:</p> <p>- פער בין הצהרות ג'יהאד -מלחמה בכופרים הנוצרים למימושן במציאות: יחס סובלני</p> <p>קנאות מול סובלנות</p>	<p><u>תקופת בית אומייה- דקות</u> <u>47:48- 27:52</u></p> <p><u>תקופת בית עבאס: דקות</u> <u>50:15-47:48</u></p> <p><u>הפאטימים: 50:16-55:08</u> <u>הסלג'וקים: 55:08- סיום</u> <u>הפרק</u></p>		

⁴¹ מפה אצל איריס, שגריר, **מסעי הצלב: היסטוריה והיסטוריוגרפיה**, האוניברסיטה הפתוחה, תשע"ד, 2013, עמ' 53
 מרכזי גיחון, **אטלס כרטא לתולדות ארץ ישראל מביתר ועד תל-חי**, היסטוריה צבאית, **ספר שלישי**, (הוצאת כרטא 1974), מפות 75-71.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	דין בערכים	תת-נושאים	סוגיות מרכזיות	נושא עיקרי
	לכנסיית איה סופיה – האסלאם והנצרות בין יריבות לחיקוי. ⁴²		איסור המרת דת, בכפייה ³⁸ - יחס למקומות הקדושים לנצרות (שריפת כנסיית הקבר בראשית המאה ה-11)		
	ניתוח מקור היסטורי: תנאי עומר ומעמד הד'מים.	הזהות הדתית של המיעוט הנוצרי והיהודי בכתבי הזכויות של המוסלמים (בידול, שייכות, השפלה)	- יחס האסלאם למיעוט היהודי הנוצרי: - 'עמי הספר'.ד'מים, ג'זיה	המעמד המשפטי של היהודים והנוצרים תחת שלטון	יהודי א"י תחת שלטון האסלאם מאות 7-11 2 ש'

³⁸ C.,Cahen,"An introduction to the First Crusade", **Past and Present**, 6 (1954),pp.6-30
 מרק כהן, **בצל הסער והצלב, היהודים בימי הביניים**, הוצאת כנרת זמורה ביתן, 2001
⁴² מילכה לוי-רובין, 'מדוע נבנתה כיפת הסלע: בין בית אלמקדס לקונסטנטינופול', **קתדרה** 170 (תשע"ט), עמ' 9-32.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
	האסלאם עד מסע הצלב	- ההיתר המוסלמי ליהודים לשוב לירושלים, למרות התנגדות הנוצרים		ניתוח מקור היסטורי: דיון בחזרת היהודים לירושלים לאור 'תנאי עומר' והעדויות ההיסטוריות [אל טברי, עדויות נוצריות] ⁴³	
4. ההכרזה על מסע צבאי ודתי - 1096 3 ש'	נאום אורבן: בין שליחות דתית ואינטרסים מדיניים, למימושם במציאות	- נאום אורבן - הצבת מטרות (ביזנטיון וירושלים) - דרכי שכנוע (הפחדה, פיתוי דתי וחומרי) - מסע צלב ראשון(1096)	דיון :מסע צלב ראשון מימוש אידיאליים דתיים מול נסיבות חברתיות כלכליות וגיאופוליטית	ניתוח מקורות היסטוריים והשוואה ⁴⁵ השוואה בין שתי גרסאות לנאום אורבן בקלרמון. (גרסת פולכר משארטר בחיבורו "ההיסטוריה הירושלמית" לבין גרסת	

⁴³ ירושלים לדורותיה, יחידה 5, עמ' 49-56
⁴⁴ סקירה כללית על המסע, ראה אצל: מיכאל טוך, "מבוא: מסע הצלב הראשון וגזרות תנ"ו", בתוך: יום טוב עסיס ואחרים (עורכים), יהודים מול הצלב, גזרות תנ"ו בהיסטוריה ובהיסטוריוגרפיה, מאגנס ירושלים תשס"א, עמ' 11-15.
⁴⁵ <https://sourcebooks.fordham.edu/halsall/source/urban2-5vers.html>

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
	ההיענות לנאום: מסע האיכרים – מאי 1096	- מפת המסע - קשיים במהלך המסע ("צבא" ללא פיקוד, מזון, תשתיות)		רוברט מריימס (רוברט הנזיר) ⁴⁶ דיון: האם מצבם של הנוצרים במזרח בכלל ובא"י בפרט, יכול היה להיחשב כעילה מרכזית לקריאה למסע צלב?	
5. המפגש האלים בין הצלבנים לבין הקהילות היהודיות	היהודים הם קרובן על אף שהם אינם	- מאפיינים חברתיים של המשתתפים במסע "הצלב העממי" ⁴⁷	דיון : אופיו של המסע –מלהט דתי אל פרץ של אלימות	אסוף נתונים והסקת מסקנות מטקסט חזותי	אמנות ציור המתאר את טבח יהודי מיינץ

⁴⁶ הגרסאות מופיעות באיריס שגריר, **מסעי הצלב: היסטוריה והיסטוריוגרפיה**, האוניברסיטה הפתוחה, תשע"ד, 2013, עמ' 60-62, עמ' 67-69.

⁴⁷ פראוור: "פטרס הנזיר, הרוח החיה של 'מסע הצלב העממי' במסע הצלב הראשון, הושע פראוור וחגי בן-שמאי (עורכים) ספר ירושלים - התקופה הצלבנית והאיובית 1099-1250, ירושלים, יד יצחק בן-צבי, 1991, עמ' 328. רימון איש אגילר, מכנה אותם 'עם האביונים plebs pauperum מתוך מידה של יראת כבוד, כאילו הם עמו הנבחר של אלוהים. מופיע אצל: נורמן כהן, **בעקבות המילניום ירושלים**, מוסד ביאליק, תשס"ג – 2003 עמ' 60: "באשר לצלבנים - או ל'תועים', כשמם כמקורות העבריים - לא הבחינה הכרונוגרפיה היהודית בין משתתפיו של מסע הצלב העממי, שעליו נמנו הפורעים, לבין מסע הצלב של הברונים", אריה גראבויס, "יהודים וישראל בכרונוגרפיה של מסע הצלב במאה ה-12" בתוך מנחם שטרן, משה צימרמן ויוסף שלמון (עורכים), **עינים בהיסטוריוגרפיה: קובץ מאמרים**, ירושלים, מרכז זלמן שזר לחקר תולדות העם היהודי, תשמ"ח, עמ' 91.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דין בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
(פרעות תתנ"ו) 8 ש'	היעד של המסע	- מניעים לפגיעה בקהילות ⁴⁸ - המפגש הלא אלם עם קהילות צרפת ⁴⁹ - אזהרת קהילות הריין ע"י קהילות הרואן - המפגש עם קהילות הריין - התפתחות האירועים - בקהילות עמק הריין - המאפיינים החברתיים של מבצעי האלימות כלפי הקהילה ⁵⁰		(מפה) ביחס למסלול ולמקומות בהם התרחשו הפרעות בקהילות ⁵⁵	Auguste Migette, Massacre of the Jews of Metz during the First "Crusade <u>Auguste</u> ספרות שאל טשרניחובסקי, "ברוך ממגנצא"; בלדת הזאב תפילת "אב הרחמים"

⁴⁸ איריס שגריר, שם, עמ' 206-207, 209. שולה שחר, גוף ראשון בשני קולות: האוטוביוגרפיות של גיבר מנוז'ן והרמן היהודי, אוניברסיטת תל אביב 2003, עמ' 90 מאת: מלטינית שולמית שחר

⁴⁹ דיון בסוגיה מופיע אצל שוורצפוקס, שם, עמ' 109 – 113. המקורות בהם הוא דן נמצאים אצל הברמן, ספר גזרות אשכנז וצרפת, ירושלים 1946, עמ' נב-נג; צג-צד; רוברט חזן, מסע הצלב הראשון והיהודים תתנ"ו 1096, יד יצחק בן צבי, 2000, עמ' 33-31. (מקור שמצביע על אלימות ברוהן מופיע במחקר ומהימנותו ודיון באירועים בצרפת)
⁵⁰ ראה אצל מיכאל טוך, שם, עמ' 12; תמונה מורכבת יותר מוצגת ע"י חזן, שם, עמ' 46 – 61.

⁵⁵ אורלי אילני, ואלה תולדות היהודים בימי הביניים בעולם הנוצרי ובעולם המוסלמי, מט"ח, תשע"ג, 2013, עמ' 59.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
		<p>- היהודים בפרעות</p> <ul style="list-style-type: none"> - אירועי וורמס ומיינץ - חריגות ארועי שפיירא⁵¹ - הסתמכות על כתב הפריווילגיה - מוות על קדוש השם - קהילת רגנסבורג – טבילה לנצרות באונס⁵² <p>- תודעה וזיכרון</p> <ul style="list-style-type: none"> - מקומם של הרוגי הקהילות בתודעה ההיסטורית היהודית 	<p>תופעת קידוש השם⁵³ (באיזה אופן תפסו יהודי שו"ם את מעשיהם? – פולמוס גרוסמן סולוביצ'יק); הלכה אשכנזית מול הלכה ספרדית (רמב"ם, הל' יסוה"ת פרק ה, אגרת השמד – בעלי התוס')</p>	<p>הערכת טענה: הפרעות ביהודי מיינץ אינם מהווים חלק ממסעי הצלב צפייה בסרטון <u>The First Crusade - Episode 5: The Rhineland</u></p>	<p>ניתוח טקסט בהקשרו: הקינה לתשעה באב על אבדן קהילות שו"ם – כיצד נתפסות גזירות תתנ"ו?</p>

⁵¹ ראה אצל חזן, שם, עמ' 33.

⁵² רוברט חזן, מסע הצלב הראשון והיהודים: תתנ"ו 1096, עמ' 54.

⁵³ אברהם גרוסמן, "בין 1012 – 1096: הרקע התרבותי והחברתי לקדוש השם בתתנ"ו", בתוך: יום טוב עסיס, שם, עמ' 55 – 73; ו.מ. תא שמע, התאבדות ורצח הזולת על קדוש השם, בתוך: יום טוב עסיס, שם, עמ' 150 – 156; קנת, סטאו, **מיעוט עולם הנוכרי, היהודים באירופה הנוצרת בימי הביניים**, מרכז זלמן שזר לחקר תולדות העם היהודי, 1997, פרק 5. <http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=20266>

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
	אופייה של התגובה היהודית		דיון "השואה הראשונה" - האמנם? (כמות ההרוגים אל מול עומק התודעה והזיכרון שנוצרה) ⁵⁴	Massacre of the Jews, 1096 ניתוח מקורות היסטוריים כיצד מתעדים היסטוריה כיצד יש לנתח ולבחון מהימנות של כרוניקות היסטוריות ⁵⁶ (זהות הכותב, המרחק מהאירוע, סגנון, הצלבת מקורות...) איסוף מידע היסטורי הנימוקים לפגיעה ביהודים ⁵⁷	

⁵⁴ מומלץ לעיין אצל שוורצפוקס, שם.

⁵⁶ ראה בהרחבה על כך אצל יום טוב עסיס ואחרים (עורכים), יהודים מול הצלב, גזרות תתנ"ו בהיסטוריה ובהיסטוריוגרפיה, מאגנס ירושלים תשס"א, עמ' 16 – 31; 171 – 192.
⁵⁷ מיעוט בעולם נוכרי: היהודים באירופה הנוצרת בימי הביניים, רוברט חזן, מסע הצלב הראשון והיהודים, מרכז שזר, ירושלים תש"ס, עמ' 22-25; שלילת המניע הכלכלי מופיעה אצל טוך, שם, עמ' 53-54.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
				<p>ניתוח טקסטים הפולמוס המחקרי על התוקף ההלכתי של התגובה היהודית בקהילות אשכנז בימה"ב: וויכוח סולוביצ'יק גרוסמן: על עוצמתו של מודל מצדה</p> <p>58</p>	
6. המסע הצבאי לארץ ישראל 4 ש'	מסע האבירים אל ארץ ישראל: המפגש עם האסלאם	- הימשכותו של המסע מקונסטנטינופול לירושלים		<p>הפקת מידע ממפת מסעות הצלב: (אורלי אילני, ואלה תולדות היהודים בימי הביניים</p>	

⁵⁸ אברהם גרוסמן, "שורשיו של קדוש השם באשכנז הקדומה", י. גפני וא' רביצקי (עורכים), **קדושת החיים וחירוף הנפש: קובץ מאמרים לזכרו של אמיר יקותיאל**, ירושלים תשנ"ג, עמ' 130 – 99 ובפרט עמ' 106 – 108. וכן הנ"ל, בין 1012 ל-1096, בתוך, יום טוב עסיס, שם, עמ' 58 ואילך.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות	תת-נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה הצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
		<ul style="list-style-type: none"> - מניעים דתיים מול מניעים כלכליים ופוליטיים⁵⁹ - מאבק בסלג'וקים - הקמת ממלכות צלבניות באסיה הקטנה - מעמדן של ערי החוף - התודעה העצמית של כובשי ארץ הקודש⁶⁰ - גוטפריד מביון - יהושע בן נון - היחס לתושבים היהודים 	<p>עמדה: מונותיאיזם (נוצרי ומוסלמי) כרז</p>	<p>בעולם הנוצרי ובעולם המוסלמי, מט"ח, תשע"ג, 2013, עמ' 17)</p> <p>דיון: מדוע לכיבוש ירושלים הייתה השפעה מצומצמת על האסלאם⁶²</p> <p>איסוף ומיזוג מידע: גורלם של יהודי ירושלים לפי מקורות יהודיים ונוצריים.⁶³</p>	

⁵⁹ פראוור, תולדות מלכת הצלבנים, עמ' 124 – 125, תולה את הפער בויכוח שבין האבירים ששאפו לחומריות לדלת העם – הלוחמים שחיפשו את ההיבט הדתי ושאפו לירושלים – לגאולה.

⁶⁰ על שלבי הכיבוש והיחס לנכבשים, ראה אצל יהושע פראוור, **תולדות ממלכת הצלבנים בארץ ישראל**, עמ' 134 – 149.

⁶² גיל משה, "ארץ ישראל בימי השלטון המוסלמי (634 – 1099)", בתוך: פראוור יהושע (עורך), **ההיסטוריה של ארץ ישראל, שלטון המוסלמים והצלבנים**

(1099 – 634), יד יצחק בן צבי וכתר

⁶³ מרבית המקורות נידונו והוזכרו אצל משה גיל, ארץ ישראל בתקופה המוסלמית הקדומה, א, עמ' @@

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים	מיומנויות חשיבה הצעות דידיקטיות	דיון בערכים	תת-נושאים	סוגיות מרכזיות	נושא עיקרי
		למפגש אלים בין דתות	- שריפת היהודים בירושלים ואיסור על התיישבות ⁶¹		

⁶¹פראוור, שם, עמ' 114
פראוור, הצלבנים : דיוקנה של חברה קולוניאלית, ירושלים, מוסד ביאליק, תשמ"ה – 1985, עמ 31

ממלכת ירושלים הצלבנית

הניצחונות שנחלו הצלבנים על הכוחות המוסלמים וכיבוש ירושלים בידי הצלבנים הביא להשמדת רוב תושביה - מוסלמים ויהודים. הקמת הממלכה הצלבנית בירושלים חייבה את הצלבנים לפרוט את החזון המשיחי, שגרם להם לצאת למסע הצלב, למציאות חיי היום יום. ואכן קומץ האירופאים שהגיע במסע הראשון הצליח בעזרת גלים נוספים של צלבנים שהצטרפו במהלך שבעה מסעות צלב נוספים, לבסס ממלכה על אדמת ארץ ישראל, שהתקיימה במשך כמאתיים שנים. היקפה הגאוגרפי ומידת חוסנה השתנו בהתאם למאבקים הצבאיים עם הכוחות המוסלמים שלא ויתרו מעולם על השליטה בא"י. לקראת סוף קיומה של הממלכה התבצרו הצלבנים במספר מבצרים שאפשרו להם גישה למקורות המזון ולמוצא הימי דרכו גם חזרו לאירופה והותירו את הארץ בידי המוסלמים.

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות לדיון	תתי נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה והצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
אתגרי ההקמה של הממלכה הצלבנית	עם תום המסע - מלהט משיחי למציאות ארצית התנהלות בארץ לא מוכרת מול הפסיפס האנושי	- אופציות שלטוניות ⁶⁴ - ממלכה תיאוקרטית - אנשי כנסיה - ממלכה אירופאית - אבירים		השוואה בין תפישות תפקיד: הבחירה של גוטפריד למגן הקבר הקדוש' מול הבחירה של בולדווין להיות מלך ירושלים	סרטים סדרה טלוויזיה "והארץ הייתה תוהו ובוהו , פרק 12- עוסק בכל התקופה הצלבנית: המסע, שתי הממלכות הצלבניות https://www.youtube.com/watch?v=9FfvvXpHBRw

⁶⁴ פראוור, תולדות ממלכת הצלבנים, עמ' 142 – 148.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות לדין	תתי נושאים	דין בערכים	מיומנויות חשיבה והצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
		<p>- השלמת כיבוש הארץ כולל קו החוף.⁶⁵</p> <p>- כינון שלטון יעיל</p> <p>- יחסים עם אוכלוסייה המקומית – מוסלמים יהודים ביזאנטיים</p> <p>- ביסוס כוח צבאי להגנה על האוכלוסייה הפרנקית</p>		<p>דין : כיצד מבטא המיקום של טקס ההכתרה של בולדווין למלך ירושלים (כנסיית המולד בבית לחם) את תפיסת השלטון הצלבנית?</p> <p>דין: בחירת ירושלים לבירת הממלכה הצלבנית⁶⁶</p>	<p>אמנות</p> <p>תיאור כיבוש ירושלים ביצירת אמנות- ניתוח פרטי שטיח קיר מסוף המאה ה-17 ותחיל המאה ה-18 : Gerusalemme Liberata⁶⁷</p> <p>"מצור ירושלים על ידי הצלבנים , יוני-יולי 1099"</p> <p>המקור: איור מתוך כת"י צרפתי מתחילת המאה הי"ד : Mistoire De Godfrey De Bouillon הספרייה הלאומית בפאריס. (בתוך יהושע פראוור, הצלבנים: דיוקנה של חברה קולוניאלית, ירושלים, מוסד ביאליק, תשמ"ה - ,1985, עמ' 32)</p>

⁶⁵ פראוור, הצלבנים : דיוקנה של חברה קולוניאלית: ירושלים, מוסד ביאליק, תשמ"ה – 1985, עמ' 39,

⁶⁶ שם, עמ' 52

⁶⁷ ניתן לעקוב אחר מידע על שטיח הקיר ולצפות בפרטיו בקישור: <https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/92.1.15>

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות לדין	תתי נושאים	דין בערכים	מיומנויות חשיבה והצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
		<ul style="list-style-type: none"> השיקולים בבחירה בירושלים כבירת הממלכה 			
<p>התמודדויות עם האתגרים: מבנה ומשטר</p>	<ul style="list-style-type: none"> מודל אירופאי פיאודלי בהתאמה לאילוצי מקום וזמן ותרבות 	<ul style="list-style-type: none"> מונרכיה פיאודלית: <ul style="list-style-type: none"> חלוקת ממלכת ירושלים לנסיכויות הגדולות – וסאליות של מלכי ירושלים (אדסה טריפולי אנטיוכיה) מעמד נבדל לסניוריות כנסייתיות (לוד סנט ג'ורג', נצרת) 		<p>השוואה בין מודלים פיאודליים: אירופה וארץ ישראל⁶⁸</p>	

⁶⁸ יהושע פראוור, הצלבנים: דיוקנה של חברה קולוניאלית, (ירושלים, מוסד ביאליק, תשמ"ה – 1985), עמ' 126-137

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות לדין	תתי נושאים	דין בערכים	מיומנויות חשיבה והצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
		<ul style="list-style-type: none"> - מאבקי כוח ושליטה עם מלכי אירופה והכנסייה (מלכי אנגליה וצרפת בזמן המסע השלישי) - 			
מבנה חברתי כלכלי	<ul style="list-style-type: none"> מרכיבי הפסיפס האנושי – מעמד משפטי ומערכות יחסים 	<ul style="list-style-type: none"> - הבורגנות הפרנקית - היווצרות המעמד - מלוחמים לבורגנים. - פרנקים חופשיים לא אצילים בעלי נכסים בכפר ובעיר 		<p>ניתוח טקסט</p> <p>מפגש בין בני המזרח ובני המערב: קשרים והשפעות הדדיות בממלכת ירושלים הצלבנית?⁶⁹</p>	

⁶⁹ נתן שור, **תולדות עכו**, (דביר, תש"ן) עמ' 62-63. קציעה טביביאן, **מסע אל העבר, מימי הביניים ועד העת החדשה**, (ת"ל, מט"ח, תשנ"ח, 1997) עמ' 160-164, <https://school.kotar.cet.ac.il/KotarApp/Viewer.aspx?nBookID=77169352>

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות לדין	תתי נושאים	דין בערכים	מיומנויות חשיבה והצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
	<p>הנצרות המזרחית – מינות בעיני הצלבנים, פלג נוצרי בעיני הכנסייה.</p> <p>המוסלמים – אוכלוסיית אויב כבושה וחיונית</p>	<p>- כפיפות לבתי הדין ול"חוק הבורגנים"</p> <p>- נוצרים לא קתוליים</p> <p>- הפרדה רשמית (שפה, פולחן) לצד מגע בחיי היום יום</p> <p>- מוסלמים</p> <p>- שימור המערכת הכפרית המוסלמית</p> <p>- - האיכרים כצמיתים של הצלבנים</p> <p>- -תשלום מסים מופחת</p> <p>- -הפרדה משפטית מוחלטת (לבוש שונה,</p>	<p>יחסי נוצרים כובשים כלפי המוסלמים הנכבשים</p>	<p>הפקת מידע מתחריט</p> <p>איסוף נתונים מטקסט חזותי (תחריט תפיסת הצלבנים את הנוצרים המזרחיים בתחריט⁷⁰</p>	<p>ד"ר דניאלה טלמון- היר, "מוסלמים תחת שלטון הצלבנים", הרצאה מצולמת, או"פ, https://www.youtube.com/watch?v=YN_Xyu4gxhc</p>

⁷⁰ יהושע פראוור, הצלבנים: דיוקנה של חברה קולוניאלית, עמ' 71 ציור מס' 12.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות לדין	תתי נושאים	דין בערכים	מיומנויות חשיבה והצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
		איסור על קיום יחסי מין (עם נוצרים)			
מסדרים צבאיים ⁷¹	נזירים לוחמים – סתירה שהפכה לאידאל תמיכה שיוצרת תלות	- נזירים לוחמים - נזירים הכפופים לאפיפיור ומחויבים להגנת הנצרות לאורך כל חייהם. - מסדר הטמפלרים - מסדר ההוספיטלרים - משקל המסדרים בכוח הצבאי ⁷²	נזירים לוחמים – סתירה שהפכה לאידאל	מיזוג מידע והבניית ידע: (דוגמה מייצגת) מסדר יוחנן הקדוש ממסדר דתי למסדר דתי לוחם, בעל נכסים וגורם בינלאומי עצמאי ⁷³ קריאת מפה: מפת המבצרים הצלבניים בזיקה	ספרות ריימונד חורי, הטמפלר האחרון , הוצאת מטר, 2006 מיכל שלו, סוסי הפרא , כינרת זמורה דביר, 2016 קולנוע הטמפלרים: "צופן דה וינצ'י" (2003) עפ"י ספרו של דן בראון, (אוצר לאומי" (2004) סיום:

⁷¹ **ההיסטוריה של ארץ ישראל**, עורך משה דוד, הר, "החברה הארצישראלית בימי הצלבנים: חברי המסדרים הצבאיים" הוצאת יד יצחק בן צבי, כתר 1985

⁷² <https://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=11860>

⁷³ דן בהט, "ירושלים הצלבנית; מראה פני העיר", אלי שילר (עורך) **אריאל: כתב עת לידיעת ארץ ישראל - תולדות ירושלים: מחורבן בית שני ועד לתקופה העות'מאנית**, ירושלים, הוצאת אריאל: תשנ"ב, 1992, עמ' 82-83, 126-127.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות לדין	תתי נושאים	דין בערכים	מיומנויות חשיבה והצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
		<ul style="list-style-type: none"> - גורמי הכוח – ארגון, עושר, עתודה צבאית - הקמת מבצרים למטרות הגנה התקפה - ניהול אזור כפרי התיישבות - רכישת נכסים בהיקף רחב 		<p>למפת הדרכים של ארץ ישראל</p>	<p>בעקבות הצלבנים בגליל – סיור במבצרי הצלבנים בגליל המערבי [מונפורט, יחיעם, אולמות האבירים]</p> <p>"Arn The Knight Templar"2007</p>
קומונות⁷⁴	תמיכה בממלכה שסופה תלות	<ul style="list-style-type: none"> - פעילות ומעמד הקומונות - כיבוש ערי החוף - עורף לוגיסטי וקשר עם אירופה - הפיכת ערי הנמל למרכזי סחר בין מזרח למערב 		<p>זיהוי קשרי סיבה ותוצאה הענקת השליטים הצלבנים פריבילגיות לקומונות האיטלקיות?⁷⁵</p> <p>דין : בין חזון לאופורטוניזם האם הקומונות האיטלקיות</p>	

⁷⁴ משה דוד הר, "החברה הארצישראלית בימי הצלבנים: אזרחי הקומונות הימיות", אתר תולדות, <http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=11859>

⁷⁵ פראוור, הצלבנים, דיוקנה של חברה קולוניאלית, בעמ' 564-563

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות לדין	תתי נושאים	דין בערכים	מיומנויות חשיבה והצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
		- פריבילגיות שהופכות ערי הנמל לאוטונומיות (חוזה וורמונד 1123)		פגעו או תרמו לממלכות הפרנקיות?	
היחס ליהודי ארץ ישראל 5 ש'	משנאה להכלה	- ההתיישבות היהודית - בערי הנמל (צור אשקלון) - באזורים הכפריים בגליל - קשר עם יהודי הגולה - חידוש הקשר בין אירופה לארץ ישראל מאפשר עליית יהודים	זיקה ועלייה לארץ ישראל בתקופת הצלבנים	העלאת מגוון נקודות מבט על פי טקסטים עפ"י דברי ויליאם בישוף צור, היסטוריון הממלכה הצלבנית ודבריו של אברהם בר חייא, ספר מגלת המגלה. ⁷⁶	אמנות פסיפס: יהודי המזרח במאה ה-12 ⁷⁷

⁷⁶ יהושע פראוור, תולדות היהודים בממלכת הצלבנים, ירושלים, יד יצחק בן-צבי, תשס"א – 2000, עמודים 68-69.
⁷⁷ יהושע פראוור, הצלבנים: דיוקנה של חברה קולוניאלית ירושלים, מוסד ביאליק, תשמ"ה – 1985, עמ' 255.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות לדין	תתי נושאים	דין בערכים	מיומנויות חשיבה והצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
ממלכה להתפוררות ותבוסה 8 ש'	תיחזוק ושימור	- כיבוש והתפשטות 1099 – 1131 - הצלחת הצלבנים על רקע הפיצול בעולם המוסלמי בין דמשק למצרים - מבצרים - אחזקת הממלכה בעזרת גלי לוחמים – (מסע הצלב השני ואחריו עוד 5 מסעות נוספים)		איסוף מידע והסקת מסקנות: מפת ירושלים והחלוקה לרבעים ורחובות במאה ה-12. ניתוח מאמר: הקרב האחרון ⁷⁸	

⁷⁸ מיקי, ארליך, "הקרב האחרון", סגולה, ניסן אפריל תשע"א, גיליון 11. <http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=23720>

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות לדין	תתי נושאים	דין בערכים	מיומנויות חשיבה והצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
	<p>נסיגות והתערעות</p>	<ul style="list-style-type: none"> - בריתות עם ערי איטליה - בריתות מדיניות עם הסלג'וקים והפאטימים - התפוררות הממלכה הצלבנית 1187-1291 - עליית צלאח א-דין: קרב קרני חיטין, - נפילת ירושלים - מסע הצלב השלישי (מסע המלכים) 		<p>קשרים של סיבה ותוצאה: גורמים לנפילת הממלכה הצלבנית</p> <p>שיח טיעוני: הסכם יפו (1192) בישר את סוף המעורבות האירופאית בארץ ישראל</p>	<p>ספרות דליה רביקוביץ, "קרני חיטין", כל משבר ירך וגליך, (הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1972), עמ' 92-90.</p> <p>אמנות: גוסטב דורה, קרני חיטין, תחריט, המאה ה-19</p> <p>סרט שיחזור קרב קרני -חיטין <u>קרב</u></p>

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות לדין	תתי נושאים	דין בערכים	מיומנויות חשיבה והצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
		<p>- ממלכת ירושלים ובירתה בעכו</p> <p>- נפילת הממלכה ב1291 ע"י ביברס, סולטאן הממלוכים</p> <p>- תודעה וזיכרון</p> <p>- ההשפעה התודעתית של קרב קרני חיטין על המחשבה המוסלמית</p>			

3. מרכזיותה של ארץ ישראל בתודעה היהודית בין המאה ה-11 וה-13 וביטוייה המעשיים.

מסעות הצלב יצרו שינויים מדיניים, צבאיים, פוליטיים ודתיים בעולמם של אנשי ימי הביניים. מאמיני שתי הדתות הגדולות (אסלאם ונצרות) נאבקו ביניהן על האחיזה בארץ ישראל ובירושלים, ובכך העלו לתודעת בני דורם את חשיבותם הידועה מכבר של המקומות הקדושים. היהודים חשו באופן ישיר ומידי את המאבק הבין דתי במידה משתנה. קהילות יהודי הריינוס בגרמניה חשו על גופם את טעמה של קנאות דתית ושנאה תהומית, כפי שלמדנו בנושא הראשון. יהודי ארץ ישראל חוו הסתגלות ואף שיתופי פעולה בהתאם לצרכים המשתנים של השליטים המתחלפים כפי שלמדנו בנושא השני.

יהודי ספרד שהיוו את רוב מניינו של העם, באותה התקופה, לא חשו שום השפעה ישירה.

המלחמות הממושכות על הדרך אל ובתוך ארץ ישראל, יצרו נתיבי תחבורה ומסחר ואפשרויות כלכליות חדשות. כל אלה אפשרו עליות לרגל של יחידים וקבוצות שלעיתים רבות אף בחרו להשתקע באזורים שזכו לפיתוח ע"י הנוצרים או המוסלמים, כגון עכו. פעולות אלה החזירו את ארץ ישראל לשיח הפילוסופי וההגותי של חכמי הדור שהחלו לדון מחדש במרכזיותה של ארץ ישראל וחשיבותה הדתית, השפיעו באופן עמוק על עולם הפיוט והתפילה ואף זרזו יחידים וקבוצות לעלייה לארץ הקודש.⁷⁹

מטרות:

התלמידים -

1. יעמדו על האופן שבו המאבק על ארץ ישראל וירושלים השפיע וחולל תהליכים בהקשרים תרבותיים יהודיים בעולם היהודי בכללותו
2. יבינו שספרות הגות פרשנות ואמנות יכולות להוות ביטוי לדרכי הבנה של אירועים היסטוריים
3. ינתחו טקסטים מגוונים ויכירו נקודות מבט שונות על מקומה של ארץ ישראל בעיני יהודי הגולה

⁷⁹ בשל אופיו הייחודי של הנושא, מומלץ לאפשר בחירה בין העיסוק בפרשנות ובין העיסוק בביטויים הספרותיים. אנו ממליצים שהעיסוק במסעות ובעליה לרגל יהיה חובה.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
אגף רוח וחברה
הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות לדיון	תתי נושאים	דיון בערכים	מיומנויות חשיבה והצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
פרשנות והגות יהודית 6 ש'	שינויים גאופוליטיים מובילים לשינויים הגותיים ⁸⁰	- רבי יהודה הלוי - משל הכרם. - מצות קדוש החודש - רמב"ן - ויקרא יט, קבר רחל, מחצית השקל ⁸¹ - חיבור "הציבי לך ציונים" ⁸²	הקיום היהודי בתפוצות אל מול מצוות ישוב ארץ ישראל	טענה : שינויים גאופוליטיים מובילים לשינויים הגותיים (באמצעות קריאה וניתוח של הפרק "מפאתי מערב" מתוך ספרו של אליעזר שביד, ספר מולדת וארץ יעודה , עמ' 47 – 51)	
ספרות, שירה ופיוט 6 ש'	התעוררות הכיסופים לציון	- רבי יהודה הלוי - שירי ציון ועלייתו לארץ ישראל ⁸³ - רבי יהודה אלחריזי - תחמוני		זיהוי ותאור : רכיבים היסטוריים ופולמוסיים ביצירה הנלמדת	"כינור לשיריך": גלגולו של שיר מרבי יהודה הלוי ועד לנעמי שמר. ⁸⁵

80

שביד אליעזר, **מולדת וארץ יעודה**, תל אביב תשל"ט.

⁸¹ עופר יוסף, יהונתן יעקבס, **תוספות רמב"ן לפירושו לתורה שנכתבו בארץ ישראל**, ירושלים 2013.

⁸² רביצקי אביעזר, **על דעת המקום**, הוצאת כתר ירושלים 1991, עמ' 34 – 73.

⁸³ <http://benyehuda.org/rihal>

⁸⁵ טליה הורביץ, "הקשר הציוני, ציון הלא תשאלני – מקורות והשפעות", **שאנן** תשנ"ז (כרך ג), עמ' 73 – 100.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות לדין	תתי נושאים	דין בערכים	מיומנויות חשיבה והצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
		- צאלח א-דין ככורש מודרני. ⁸⁴			
מסעות ועליות לרגל 10 ש'	הקשר הסיבתי בין נצחוננו של צאלח א-דין לעליות לא"י. ⁸⁶	תיאור קבוצות עולים מארצות שונות. מאפיינים מניעים ותוצאות של המסעות והעליות לרגל - עליות (300) בעלי התוספות	בחירה בין עלייה לא"י ממניעים דתיים לבין נוחות כלכלית וחברתית בגולה	ניתוח מקור היסטורי איגרת הרמב"ן לבנו ⁸⁹ : (תיעוד מצבה החומרי של ארץ ישראל וירושלים מנקודת מבטו של רמב"ן)	יהודה בורלא, אלה מסעי רבי יהודה הלוי . ניתוח מפה: מידבא

⁸⁴ אלחריזי יהודה, **תחכמוני** (מהד' יוסף יהלום ונאויה קצומטה), ירושלים תש"ע, עמ' 261 – 266.
⁸⁶ גרוסמן אברהם, "ניצחונות צאלח א-דין וההתעוררות באירופה לעלייה לארץ ישראל", בתוך: א ריינר, י בן אריה (עורכים), **וזאת ליהודה, מחקרים בתולדות ארץ ישראל ויישובה מוגשים ליהודה בן פורת**, ירושלים תשס"ג, עמ' 363 – 382.
⁸⁷ E. Kanerfogel, "The Aliya of the "Three Hundred Rabbi's in 1211; Tosafist Attitudes Toward Settling in the Land of Israel", *JQR*, 76(1984), pp. 191-215.
⁸⁹ יערי אברהם, **אגרות א"י**, תל אביב תש"ג.

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית מינהל החינוך הדתי
 אגף רוח וחברה
 הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

נושא עיקרי	סוגיות מרכזיות לדין	תתי נושאים	דין בערכים	מיומנויות חשיבה והצעות דידקטיות	ייצוג הנושא בתחומי ידע נוספים
		<ul style="list-style-type: none"> - עלייה שנכשלה מהר"ם מרוטנבורג⁸⁸ - עליית הרמב"ן: אגרת הרמב"ן - מסע בנימין מטודילה - סבוב רבי פתחיה מרגנשבורג 	<ul style="list-style-type: none"> מי ראוי לעלות לא"י? (ע"פ מהר"ם מרוטנבורג וחסידי אשכנז 		

⁸⁸ גרוסמן אברהם, "זיקתו של מהר"ם מרוטנבורג אל א"י", קתדרה, 84, תשנ"ז, עמ' 63 - 84.